

ЎҚУВЧИЛАРДА ИЖТИМОЙ ФАОЛЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПЕРЦЕПТИВ АСОСЛАРИ

Зокиров Мирзарахим Абдуалиевич

Қўқон давлат педагогика институти мустақил тадқиқотчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6790090>

Аннотация. Ушбу мақолада ўқувчиларда таянч компетенцияларни шакллантириш асосида ижтимоий фаолликни шакллантириш мазмуни, ижтимоий фаолликнинг таркибий қисми сифатида вужудга келган зиддиятлар ва муаммоларни бартараф этиш кўникмасига эга бўлиш ўқувчиларни келажакда микросоциумда муносиб ўрин эгаллашларига кўмаклашиши, ўқувчилар фаолиятида ҳар доим намоён бўлмайдиган, бироқ уларнинг хатти-ҳаракатлари орқали сезиладиган ижтимоий фаолликнинг муҳим таркибий қисмлари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: жамият, фаоллик, таълим, ўқувчи, ижтимоий фаоллик, масъулиятлилиқ, компетенция, ижтимоий компетентлик, фаолият, ижтимоий мослашув.

ПЕРЦЕПТИВНЫЕ ОСНОВА РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ У ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В данной статье раскрывается содержание формирования социальной активности на основе формирования базовых компетенций у студентов, умения преодолевать конфликты и проблемы, возникшие как составляющая социальной активности, вклада студентов в освоение достойного места в будущем микросоюжете, анализа важных составляющих социальной активности, которые не всегда являются необходимыми.

Ключевые слова: общество, деятельность, образование, читатель, социальная активность, ответственность, компенсация, социальная компетентность, активность, социальная адаптация.

THE PERCEPTIVE BASIS OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ACTIVITY IN PUPILS

Abstract. In this article, the content of the formation of social activity on the basis of the formation of base competences in students, the ability to overcome conflicts and problems that have arisen as a component of social activity, the contribution of students to the development of a worthy place in the future microcosm, the analysis of important components of social activity, which are not always

Keywords: society, activity, education, reader, social activity, responsibility, compensation, social competence, activity, social adaptation.

КИРИШ

Жаҳоннинг ривожланган мамлакатларида бўлғуси ўқитувчилар тайёрлашнинг янгича педагогик тизимини яратиш ва уни амалиётга қўллаш борасида улкан тажриба мавжуд бўлиб, айни пайтда, перцептив қобилиятларини, яъни ўқувчиларнинг ички дунёсига қира билиш, психологик кузатувчанлик, таълим жараёни субъектларининг вақтинчалик психик ҳолатлари билан боғлиқ нозик томонларини идрок этишдан иборат қобилиятини ривожлантиришни педагогик жиҳатдан тадқиқ этиш муҳим аҳамият касб

этмоқда. Айниқса, ўқувчиларда ижтимоий фаоллигини уларнинг ички руҳий томонларига эътибор қаратиш, тарбиялаш орқали кашф этишнинг ҳаётий зарурият эканлиги долзарб педагогик масала ҳисобланади.

Жаҳон педагогик тадқиқотлар тизимида ҳуқуқий билимлар, амалиёти, ўқувчиларда ижтимоий фаолликни ошириш ва методологиясини ишлаб чиқиш ҳамда ўз-ўзини ташкиллаштириш жараёнларининг педагогик ва илмий-назарий жиҳатдан ўрганиш муҳим масала саналади. Ўқувчиларда ижтимоий фаолликка йўналтирувчи қобилиятларни ривожлантиришнинг педагогик тамойиллари га доир муҳим ва фундаментал тадқиқотлар олиб борилмоқда. Бу эса нигилистик тамойиллардан воз кечиб, янгича инновацион характердаги ҳуқуқ ижодкорлигини йўлга қўйиш, ҳуқуқий муносабатлар иштирокчиларининг манфаатлари, тенглиги, эркинлиги ҳуқуқий меъёрларга мослигини таъминлаш муҳим масаладир. Бўлғуси ўқитувчиларда ўқувчиларнинг ижтимоий фаоллигига қаратилган перцептив қобилиятларни ривожлантиришнинг субстанционал элементларининг генетик боғланишларидан келиб чиқадиган қонуниятларини аниқлаш мазкур мавзунинг педагогик тадқиқ қилиш долзарблигини билдиради.

Мамлакатимиз миллий ҳуқуқ тизими тикланиш босқичидан, янги юксалиш босқичига ўсиб ўтар экан, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, қафолотлаш, ҳимоя қилиш масаласи янада долзарблашиб бориши табиийдир. Чунки, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, шахсий дахлсизлиги фуқаролик жамиятини барпо этишнинг тамал тоши ҳисобланади. “Биз ёшларнинг мамлакатимиз ҳаётидаги демократик жараёнларда фаол иштирок этишига, уларнинг сиёсий ва ижтимоий салоҳиятини оширишга алоҳида эътибор қаритишимиз лозим... Айниқса бу йил мамлакатимиз парламенти ва маҳаллий кенгашларга бўладиган сайловларда чуқур билим, қатъий гражданлик позициясига эга бўлган ёшларимиз фаол қатнашиб, вакиллик органларида муносиб ўрин эгалласа, бу нафақат ёш авлоднинг, балки бутун халқимиз манфаатларини таъминлашга катта ҳисса бўлиб қўшилади”[1]. Бу эса, бўлғуси ўқитувчиларда ўқувчиларнинг ижтимоий фаоллигини оширишга йўналтирилган перцептив қобилиятларини такомиллаштиришни педагогик жиҳатдан таҳлил этишни тақоза этмоқда.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

В.Г.Первутинскийнинг нуқтаи назарига кўра, ижтимоий фаоллик қуйидагиларни ўз ичига олади:

- ижтимоий интеллект – ижтимоий вазиятларни тушуниш ва мазкур вазиятларга мослашувчанлик билан ёндашиш;
- маънавий етуклик – қадриятли йўналишлар, дунёқараш ва мотивлар;
- ижтимоий-касбий етуклик – перцептив, эмпатив, коммуникатив, рефлексив, ўз-ўзини намоён этиш, кўникмалар;
- башорат қилиш, мақсадга интилиш;
- ахборот технологиялари ва хорижий тилни билиш, ижтимоий-ахлоқий етуклик, масъулиятлилиқ, мақсадга интилувчанлик, қатъиятлилиқ, ўзига ишониш, ташкилотчилиқ, талабчанлик[4].

Ушбу таркиб ҳам бизнингча, ижтимоий фаолликни тўлиқ ифодаламайди. Ижтимоий-касбий фаоллик ўзида фақатгина меҳнат ва касбий кўникмаларни мужассамлаштирса, ижтимоий-ахлоқий етуклик, лидерлик сифатларини ифодалайди.

Н.В.Калинина[2]нинг таъбирича, ижтимоий фаоллик иккита таркибий қисмни ўзида мужассамлаштиради. Когнитив хулқ-атворга асосланган шакллантирувчи компонент муайян таркибий қисмлардан иборат:

ижтимоий интеллект, ижтимоий кўникмалар, ижтимоий хулқ-атвор кўникмалари, ижтимоий аҳамиятга эга бўлган фаолиятни бажариш имконини берадиган махсуддор усуллар, мураккаб ҳаётий вазиятларда самарали муносабат ўрнатиш кўникмалари ҳамда конструктив хулқ-атвор кўникмалари. Мотивли-шахсий шакллантирувчи компонент жамиятда ўзини намоён қилиш ҳамда унга хос шахсий сифатларни ифодалайди.

Кўриниб турибдики, ушбу таркибий қисмларни мужассамлаштирган ҳолда мотивли ҳамда шахсий компонентларни белгилаш мумкин.

Ўз навбатида М.И.Лукьянова[3] ҳам ижтимоий фаолликнинг таркибий қисмларини аниқлашга ҳаракат қилган:

- мотивли-қадриятли компонент ижтимоий фаолият мотивлари, шаклланган мотивация, ютуқларга эришишга интилиш, ижтимоий муносабатларнинг қонун-қоидаларини ўзлаштириш, ахлоқий меъёрларга позитив муносабатда бўлиш, жамоа тартибига риоя қилишни ўз ичига олади;

- жараёнли мазмунли компонент ўз ичига ўзи ва ўзгаларнинг хатти-ҳаракатларига нисбатан танқидий муносабатда бўлиш имконини берадиган билимлар, кўникмалар, малакалар, ўзаро муносабатлар натижасини башорат қилиш, мулоқот орқали атрофдагиларга таъсир кўрсатиш, ўз олдига мақсад қўйиш ва уни амалга ошириш учун интилиш кўникмаларини қамраб олади;

- ҳиссий-иродавий компонент ўз ичига ечимларни танлаш, ўз-ўзини назорат қилиш ва бошқариш лаёқатига эга бўлиш, ўз зиммасига масъулият олишга тайёрлик, ўзига ишонч ва қатъиятли бўлиш каби сифатларни бирлаштиради[3;126-б.].

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Шахснинг интегратив фаолияти махсули сифатида ижтимоий фаоллик ўзининг мўйян мазмуни ва таркибий тузилишига эга. Биз қуйида ижтимоий фаолликнинг таркибий қисмлари устида тўхталишга ҳаракат қиламиз. Ижтимоий фаоллик қуйидаги таркибий қисмлардан иборат:

- Мотивли-эмоционал компонент. Бунда ўқувчиларда атрофдагиларга нисбатан қадриятли муносабатда бўлиш тажрибаси ҳосил қилинади: раҳмдиллик, эътиборлилик, ғамхўрлик, ўзаро ёрдам ва меҳрибонлик сифатлари шакллантирилади.

- Когнитив компонент доирасида ўқувчиларда атрофдагиларни билишга йўналтирилган фаолиятни шакллантириш назарда тутилиб, бунда ҳар бир шахснинг ўзига хослиги, қизиқишлари, эҳтиёжлари, кайфиятидаги

ўзгаришларни сезиш, ҳиссий ҳолатини билиш тажрибаси ҳосил қилинади.

- Хулқ-атворга асосланган компонент доирасида ўқувчиларда ўзаро мувофик келадиган вазиятларни танлаш, ўзаро мулоқотга киришиш, хулқ-атворнинг ахлоқий жиҳатдан аҳамиятли бўлган кўринишларини эгаллаш лаёқатлари шакллантирилади.

Ўқувчиларда ўз-ўзини ривожлантириш, миллий ва умуммаданий, коммуникатив компетенцияларни шакллантириш асосида ижтимоий фаолликнинг мазкур компонентлари таркиб топтирилади. Ушбу компонентлар нафақат мотивли-эмоционал компонентга тааллуқли, балки бошқа компонентларда ҳам ўз ифодасини топади. Иккинчи компонентнинг таркибига нафақат бошқаларнинг билимлари, ҳолати, балки ўзининг билимлари ҳам акс этади. Ҳамкорлик жараёнида ўқувчи ўз ҳолати, хусусиятлари, лаёқатларини идрок этган ҳолда ҳаракатланади. Ўз ҳаракатларини шеригининг кўзи билан қараган ҳолда идрок этади. Ҳар қандай нуқтаи назарнинг кучли ва кучсиз томонини кўра олади. Худди мана шундай муносабат доирасидагина ўқувчи ўз атрофидаги воқеликни аниқ баҳолаш имконига эга бўлади.

Биз юқорида кўрсатиб ўтган компонентлар шахснинг ижтимоий компетентлигини имкон қадар тўлиқ ифодалашга хизмат қилади. Уларни умумлаштирган ҳолда қуйидаги таркибий қисмларга бирлаштириш мумкин: мотивли, когнитив, фаолиятли ва рефлексив.

Рефлексия инсоннинг ўз-ўзини тушуниши ва бошқаларнинг хатти-ҳаракатини англаган ҳолда баҳолашини ифодалайди. Ижтимоий компетентли шахс чуқур мушоҳада қилган ҳолда ўзгаларнинг ҳис-туйғуларини англайди. Мулоқот ва ижтимоий муносабатлар жараёнида ўқувчиларнинг ўзлари ва атрофдагиларни англашлари ва муносиб баҳолай олишлари учун ижтимоий фаолликнинг бошқа компонентлари билан бир қаторда рефлексия муҳим аҳамиятга эга.

Ўқув-тарбия жараёнида ижтимоий фаолликнинг юқорида кўрсатиб ўтилган таркибий қисмларини мазмун жиҳатдан бойитиб таянч компетенциялар таркибида ўқувчиларга тақдим этиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Таянч компетенциялар ёрдамида ўқувчиларда шакллантириладиган ижтимоий фаоллик мазмун жиҳатидан мунтазам такомиллашади. Таянч компетенцияларни мазмун жиҳатидан бойитиш асосида ижтимоий фаолликнинг таркиби ҳам такомиллашади. Жамият ҳаётидаги илмий, технологик, ижтимоий-маънавий тараққиёт таянч компетенцияларнинг мазмун жиҳатидан бойишига асос бўлади. Бу эса ўз навбатида мазкур компетенцияларни интеграциялаш натижасида ҳосил бўладиган ижтимоий фаолликнинг ҳам мазмун жиҳатидан такомиллашувига асос яратади.

МУҲОКАМА

Ижтимоий фаолликнинг асосини 2 та катта гуруҳга мансуб бўлган компетенциялар ташкил этади. Биринчи гуруҳга мансуб компетенциялар шахснинг хулқ-атвори ва хатти-ҳаракатларини мужассамлаштиради. Мазкур гуруҳга қуйидаги элементларни киритиш мумкин: коммуникатив кўникмалар, гуруҳда ишлаш лаёқати, зиддиятлар ва муаммоларни еча олиш лаёқати. Иккинчи гуруҳ эса эмпатия, ролли мослашувчанлик, масъулиятлилик кабиларни ўз ичига олади.

Коммуникатив кўникмалар шахслараро муносабатларга асос бўлади. Мулоқот ўқувчилар ҳаётида алоҳида аҳамият касб этиб, бир қатор ўзига хос хусусиятларга эга. Мулоқот жараёнида ҳар икки иштирокчи ҳам фаол мавқега эга бўлади. Уларнинг биргаликдаги фаолияти маҳсули сифатида ўзаро ахборот алмашиш жараёни кечади. Коммуникатив жараённинг ҳар бир субъекти ўз мулоқотдошига нисбатан фаоллик

кўрсатади. У ўз суҳбатдошига ахборотларни тақдим этар экан, қизиқишлари, мотивлари, эҳтиёжларини ҳисобга олади.

Ҳар бир шахс учун мулоқот жараёнидаги ахборотлар муҳим аҳамиятга эга бўлиб, ушбу жараёнда суҳбатдошлар умумий фикр доирасида мулоҳаза юритадилар. Шу аснода улар ахборотларни шунчаки қабул қилмайдилар, балки ушбу ахборотлар устида ўйлайдилар, фикр юритадилар. Ўзаро ахборот алмашилиш мулоқотдошларнинг хулқ-атворида ҳам таъсир кўрсатади.

Коммуникатив кўникмалар доирасида шахсларнинг муваффақиятли муносабат ўрнатишлари учун зарур бўладиган кўникмалар назарда тутилади. Бунда асосий эътибор шахслараро муносабатлар жараёнида назокат билан муомалада бўлиш, ўзини тутиш, суҳбатдошига ҳурмат кўрсатиш назарда тутилади. Ушбу жараёнда нафақат коммуникатив кўникмалар, хулқ-атвор қоидаларига риоя қилиш, балки когнитив фаолият ҳам амалга оширилади.

Мулоқот жараёнида шахслараро муносабатлар доирасида биргаликдаги фаолиятга киришилади. Мулоқот қоидалари ўзида ижтимоий ахлоқ, фаол тарзда мусобақаланиш, ўз-ўзини намоён этиш қоидаларига амал қилишни қамраб олади.

Ижтимоий фаолликнинг таркибий қисми сифатида коммуникатив кўникмалар бошқаларни тушуниш ва уни тушунишларига имконият яратишдан иборат шахсий лаёқат сифатида намоён бўлади. Ўқувчилар мулоқотнинг турли усулларини ўзлаштиришлари ва вазият билан боғлиқ ҳолда уни қўллашлари учун таълим жараёнида қулай шароит яратилиши керак. Шу асосда ўқувчиларни шахслараро муносабатга тайёрлаш амалга оширилади.

Ижтимоий фаолликнинг шахс фаолиятини ривожлантиришга йўналтирилган таркибий қисмлари ўзаро мувофиқ келадиган вазиятларни танлаш, хулқ-атвор кўринишларини ўзлаштириш, коммуникатив ҳамда интегратив кўникмаларни мужассамлаштиради.

Ўқувчиларда ижтимоий фаолликни шакллантиришда ўзаро мантиқий жиҳатдан алоқадор бўлган уч ҳолатни назарда тутиш керак: исталган, мумкин бўлган ва бажарилиши шарт деб топилган ҳолатлар.

Биринчи ҳолат шахснинг ўзаро биргаликдаги фаолият жараёнида муайян ҳаракатларни бажариш истагини ифодалайди. Иккинчи ҳолат эса мавжуд вазият ва шахсий имкониятларини баҳолаш, хулқ-атворнинг йўл қўйилган ҳолатларини таҳлил қилиш ва унинг оқибатларини башоратлашда намоён бўлади.

Учинчи ҳолат эса ўзаро биргаликдаги ҳаракатлар ҳақидаги билимлар, унинг меъёрлари, қонун-қоидалари ва усулларини билиш орқали ифодаланади. Ўқувчилар ушбу жараёнда биргаликдаги ҳаракатларга шахсий ва ижтимоий таъсир кўрсатиш лаёқатини ҳам эгаллайдилар. Ўқувчиларда таянч компетенциялар ёрдамида ижтимоий компетенцияни шакллантиришда ушбу ҳолатларни ҳисобга олиш алоҳида аҳамиятга эга.

Ижтимоий фаолликнинг муҳим таркибий қисмларидан бири зиддиятларни бартараф этиш лаёқатидир. Бу шахсдан турли вазиятларда вужудга келадиган зиддиятлар ва қарама-қаршилиқларни бартараф этиш кўникмасига эга бўлишни талаб этади:

- ҳақиқатни билиш ва тушунтира олиш;

- шахслараро муносабат жараёнида қабул қилинган меъёрлар ёрдамида ўзи ва гуруҳдошларининг хатти-ҳаракатларини баҳолай олиш;
- бозор муносабатларини ҳисобга олган ҳолда касб танлаш;
- ҳаётий талаблар асосида ўз мавқеини аниқлаш ва турмуш тарзини белгилаш кабилар.

Бу ўринда вазиятларни баҳолаш усулларини эгаллаш, ҳаракатларни лойиҳалаш, муносабат кўламини кенгайтириш, турли қарорлар қабул қилиш ҳақида фикр юритиш мақсадга мувофиқ.

Ижтимоий фаолликнинг таркибий қисми сифатида вужудга келган зиддиятлар ва муаммоларни бартараф этиш кўникмасига эга бўлиш ўқувчиларни келажакда микросоциумда муносиб ўрин эгаллашларига кўмаклашади. Ўқувчилар фаолиятида ҳар доим намоён бўлмайдиган бироқ уларнинг хатти-ҳаракатлари орқали сезиладиган ижтимоий фаолликнинг муҳим таркибий қисмлари эмпатия, турли ролларни бажаришга мослашувчанлик, масъулиятлилик ҳам ижтимоий фаолликнинг таркибий қисмлари сифатида инсон ҳаётида муҳим аҳамият касб этади.

Ўқувчиларда шакллантириладиган ижтимоий фаолликнинг таркибий қисми бўлган хулқ-атвор меъёрлари ҳамда ижтимоий фаоллик кўрсаткичлари ҳар бир шахснинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда муносабатга киришиш имконини беради. Бу эса ўқувчиларни янги шароитларда ҳаракатланиш, ҳаракат усулларини ўзгартириш, хулқ-атвор меъёрларига амал қилиш ва фаолиятнинг янги турларини эгаллашга ўргатишга кўмаклашади.

Когнитив компонентнинг таркибий қисми сифатида билимлар, ишчан ва шахсий муносабат ўрнатишнинг ўзига хос усулларини эгаллаш ҳам ўқувчиларда ижтимоий фаолликни шакллантиришда алоҳида аҳамиятга эга. Шахслараро муносабатга киришиш жараёнида хулқ-атворнинг ўзига хос жиҳатлари, биргаликдаги ҳаракатлар, гуруҳли фаолиятнинг ривожланиши, роллар, нуктаи назарларнинг ўзига хослиги ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Ижтимоий фаолликнинг муҳим таркибий қисмларидан бири масъулиятлиликдир. Масъулиятлилик ўқувчининг эмоционал, ахлоқий ва дунёқарашга оид сифатлари билан бевосита боғлиқ ҳолда шакллантирилади.

Ижтимоий фаолликнинг мотивация билан боғлиқ қисми ўз ичига шахслараро муносабатлар, мулоқот, воқеликка нисбатан позитив ёндашув, ижтимоий ҳамкорлик, хулқ-атвор меъёрларининг ўзгариши, инсон хулқ-атвори ва фаолияти билан боғлиқ воқеаларга эътибор қаратиш, ижтимоий фаолият мотивлари, мотивациянинг шаклланиши кабиларни ўз ичига олади[6, 7].

Мотивацион компонентнинг таркибий қисмлари сифатида ўз эҳтиёжлари, истаклари, қизиқишлари ва бошқаларга нисбатан муносабатини олий қадрият сифатида тушуниш, раҳмдиллик, эътиборлилик, ғамхўрлик, ўзаро ёрдам ва раҳмдилликни киритиш мумкин.

ХУЛОСА

Амалга оширилган тадқиқот натижасида ўқувчиларда ижтимоий фаолликнинг ривожланиш динамикасини аниқлаш учун перцептив ташхислаш методикаларидан самарали фойдаланиш керак. Шу билан бир қаторда ўқувчиларга интегратив ёндашув

асосида таянч компетенцияларни шакллантириш жараёнида уларни ижтимоийлаштиришга хизмат қиладиган муайян дидактик воситалар, усул ва методлардан фойдаланишга ҳаракат қилдик. Изланишларимиз шуни кўрсатдики, ўқувчиларда ижтимоий фаолликни шакллантиришнинг педагогик хусусиятлари ва шарт-шароитларини тадқиқ қилиш ўз ечимини кутаётган муаммолардандир. Ўқувчиларда таянч компетенцияларни шакллантириш асосида ижтимоий фаолликни таркиб топтиришнинг педагогик шарт-шароитлари, механизмлари, воситаларини аниқлаш ушбу мақсадга йўналтирилган педагогик жараён самарадорлигини таъминлашга хизмат қилади.

Таянч компетенциялар ёрдамида ўқувчиларда шакллантириладиган ижтимоий фаоллик мазмун жиҳатидан мунтазам такомиллашади. Таянч компетенцияларни мазмун жиҳатидан бойитиш асосида ижтимоий фаолликнинг таркиби ҳам такомиллашади.

Изланишларимиз шуни кўрсатдики, ўқувчиларда ижтимоий фаолликни шакллантиришнинг педагогик хусусиятлари ва шарт-шароитларини тадқиқ қилиш ўз ечимини кутаётган муаммолардандир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш.М. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. 3-жилд. – Тошкент: Ўзбекистон, 2019. –Б.386.
2. Калинина Н.В. Развитие социальной компетентности школьников в образовательной среде: психолого-педагогическое сопровождение / Н.В. Калинина. – Ульяновск: УИПК ПРО, 2014. – 228 с.
3. Лукьянова М.И. Психологические аспекты развития социальной компетентности школьников. - Ульяновск, 2003. - 207 с.
4. Первутинский В.Г. Развитие социальной компетентности студента в условиях профессиональной подготовки / В.Г. Первутинский.- Санкт-Петербург, 2002. – 320 с. 58.
5. Sharifzoda S. The use of an integrative approach in the formation of basic competencies in students as a socio-didactic necessity // Journal of critical reviews ISSN- 2394-5125 vol 7, issue 12, 2020 3115.
6. Egambergan Khudoynazarov, Jumanazar Yarmetov //Application of problem-based teaching methods in the development of mathematical thinking skills of students. Psychology and education (2021) 58(1): p. 4537-4541
7. Wig N. Technoloy, Phylosophy and Politics / Technology and politics. Daham, L., 1988. – Pp.8–10.
8. Bakhromovich SI. The impact of managerial professional development on the effectiveness of Higher Education institution management. Academicia: an international multidisciplinary research journal. 2020;10(12):1014-20.
9. Siddikov, I. B. (2019). Философско-педагогические аспекты развития интеллектуальной культуры студентов. Вестник Ошского государственного университета, (3), 38-42.
10. Bakhromovich, S. I. Development trends and transformation processes in academic mobility in higher education in Uzbekistan and the world.

11. Bakhromovich, S. I. (2021). A comparative induction of the epistemological and theological views of medieval Islamic oriental scholars. *Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities*, 1(1.7 Philosophical sciences).
12. Bakhromovich, S. I. (2021). Views on the role of science in human and society life in islamic teaching. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, 1(3), 79-86.
13. Bakhromovich, S. I. (2020). Effects of Objective and Subjective Factors to Develop Intellectual Culture of Youth. *Canadian Social Science*, 16 (2), 55-59 p.
14. Bakhromovich, S. I. (2018). Social and philisophical performance of making youth's intellectual culture. *European science review*, (7-8).
15. Bakhromovich, S. I. (2020). Analysis Of Modern Approaches To Ensuring The Effectiveness Of Management In Higher Education Institutions. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 2(12), 364-369.
16. Bakhromovich, S. I. (2021). Philosophical comparative studies of the epistemological and theological views of medieval eastern scholars. *Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation*. Turkey, 2021. №32 (3), (Scopus) – P. 30338-30355
17. Bakhromovich, S. I. (2022). Dialectical and synergetic features of the development of theological and epistemological views in medieval eastern islam. *European Journal of Humanities and Educational Advancements (EJHEA)*, - Las Palmas, Spain, Volume 3, Issue 2 February, 2022. – P. 79-83